

Valvira
Sosiaali- ja terveysalan
lupa- ja valvontavirasto

Lääkehoidon toteuttaminen

Vanhustenhuollon alueelliset tilaisuudet syksy 2019

Anna-Maija Liedenpohja

Ylitarkastaja

Mervi Tiri

Ylitarkastaja

Valvira.fi, [@ValviraViestii](https://twitter.com/ValviraViestii)

Esityksen sisältö

- Lainsäädäntö ja suositukset
- Työnantajan oikeudet ja velvollisuudet
- Eri ammattiryhmien oikeudet ja velvollisuudet
- Lääkkeiden säilyttäminen
- Lääkevarastot sosiaalihuollon asumisyksiköissä

Valvira
sosiaali- ja
työ- ja valv

Lääkehoito on terveydenhuollon toimintaa

Lääkehoito on:

- yksi keskeisistä hoitokeinoista
- terveydenhuollon toimintaa riippumatta siitä, missä sitä toteutetaan
- olennainen osa asiakkaan hoitoa sosiaalihuollon asumispalveluissa ja kotiin annettavissa palveluissa
- ensisijaisesti terveydenhuollon ammattihenkilöiden tehtävä, joten organisaatioiden on syytä varmistaa se, että yksikössä on riittävä määrä terveydenhuollon ammattihenkilöitä

Lääkehoito on turvallista kun ...

... annetaan:

- oikea annos
- oikeaa lääkettä
- oikeaan aikaan
- oikeaa antoreittiä
- oikealle potilaalle

(WHO 1997)

Valvontahavainnot

- Lääkehoitosuunnitelmat
- Henkilöstön lääkeluvat
  - Lääkehoitoon kouluttamattomien osallistuminen lääkehoidon toteuttamiseen
- Lääkkeiden säilytys ja hävittäminen
- Yhteiskäyttöön tarkoitetut lääkevarastot (tulkinta muuttunut 6/2019)
- Lääkäripalvelujen saatavuus

Keskeiset ammattiryhmät lääkehoidon toteuttamisessa

Terveydenhuollon ammattihenkilöt: oikeus toteuttaa lääkehoitoa ammattikoulutuksen perusteella

- Laillistetut (sh, th, kättilö, röntgenhoitaja, suuhygienisti jne., Suomessa suoritettu tutkinto)
- Luvan saaneet (ulkomailla suoritettu tutkinto)
- Nimikesuojatut (lähihoitaja & vastaavat aiemmat tutkinnot kuten perushoitaja, apuhoitaja, mielenterveyshoitaja jne.)
  - ammatissa voi toimia muutkin kuin tutkinnon suorittaneet henkilöt, joilla on riittävä koulutus, kokemus ja ammattitaito, mutta ko. ammattinimikettä saa käyttää vain koulutuksen suorittaneet

Keskeiset ammattiryhmät lääkehoidon toteuttamisessa, jatkuu

- **Sosiaalihuollon ammattihenkilöt: koulutukseen ei välttämättä sisälly lääkehoidon opintoja, joten oikeudet lääkehoidon toteuttamiseen arvioidaan aina yksilöllisesti ja määritellään lääkeluvassa**
  - Geronomi
  - Sosionomi
- **Muut, joilla ei ole lääkehoidon ammatillista koulutusta: työnantajan antaman koulutuksen perusteella annettavat rajalliset oikeudet määritellään lääkeluvassa**
  - Hoiva-avustajat
  - Hoitoapulaiset
  - Henkilökohtaiset avustajat

Sairaanhoidtaja AMK (210 op)

- Valviran näkemyksen mukaan sairaanhoidtaja voi ammattikoulutuksensa perusteella toteuttaa lääkehoidon tehtäviä laajasti ilman lisäkoulutusta ja kirjallista lupaa
  - Huomioitava osaamisen varmistaminen
- Kirjallinen lupa tarvitaan vaativaan lääkehoitoon, esim. laskimokanyylin asettaminen, laskimonsisäiset neste- ja lääkehoidot ja lääkehoidon toteuttaminen erityisantoreittejä pitkin (esim. epiduraalitilaan) tai erityisillä välineillä (esim. ”kipupumppu”), verensiirrot ja rokottaminen.
- Vastuu toimintayksikön lääkehoidon toteuttamisen kokonaisuudesta ja muiden ammattiryhmien ohjaamisesta

Lähihoitaja (180 op) (sosiaali- ja terveysalan perustutkinto)

- Lääkehoidon opintojen määrä vaihtelee oppilaitoksen ja osaamisalan (8) mukaan; lääkehoidon koulutuksen määrää ei ole määritely
- Koulutuksen perusteella voi toteuttaa lääkehoitoa luonnollista tietä
  - Huomioitava osaamisen varmistaminen
- Lisäkoulutus ja kirjallinen lupa tarvitaan PKV-lääkehoidon toteuttamiseen, pistoksiin, perusnestehoidon toteuttamiseen

Työntekijät, joiden ammatilliseen koulutukseen sisältyy lääkehoidon opintoja

- Esim. geronomi (vähintään 3 op), sosionomi (vaihtelee)
- Luonnollista tietä toteutettava lääkehoito
- Lisäkoulutus ja kirjallinen lupa PKV-lääkehoidon toteuttamiseen ja pistosten antamiseen

Työntekijät, joiden ammatilliseen koulutukseen ei sisälly lääkehoidon opintoja

- Esim. sosionomi, erilaiset ohjaajat
- Ilman täydennyskoulutusta ei voi osallistua lääkehoidon toteuttamiseen
- Työnantaja päättää hankittavasta lisäkoulutuksesta (sisältö, laajuus jne.) ja antaa määriteltyihin tehtäviin kirjallisen luvan
- Kirjallinen lääkelupa
- Luonnollista tietä toteutettava lääkehoito
  - Vaativamman lääkehoidon toteuttamiseen esim. insuliinihoito, on annettava erillinen koulutus ja harkittava tapauskohtaisesti, onko välttämätöntä
- Kirjallinen lääkehoitolupa potilas-, lääke- tai antoreittikohtainen

Tilapäisesti sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöinä toimivat

- Laillistetun ammattihenkilön sijaisena toimivalle opiskelijalle on kirjallisesti nimettävä ohjaaja, jonka on seurattava, ohjattava, valvottava ja tarvittaessa puututtava toimintaan
- Sairaanhoidajan sijaisena voi toimia sh-opiskelija, joka on suorittanut opinnoistaan 2/3 eli 140 op ja jonka opintojen aloittamisesta ei ole kulunut yli 10 vuotta ja opinto-oikeus on voimassa
- Lähihoitajan (tms. nimikesuojatun ammattihenkilön) sijaisena voi toimia henkilö, jolla on ”riittävä koulutus, kokemus ja ammattitaito”
  - Valvonnassa lähtökohtana on pidetty samaa kuin sairaanhoitajilla eli 2/3 osaa opinnoista tulisi olla suoritettuna
  - Lainsäädäntöön kaivattaisiin tarkennusta

Opiskelijoiden oikeus toteuttaa lääkehoitoa

- Opintoihin sisältyvällä harjoittelujaksolla opiskelijalla ei ole itsenäistä vastuuta, vaan hän toimii aina ohjaajansa vastuulla
- Voi ja on syytä harjoitella tehtäviä, jotka sisältyvät tulevaan työhön

Lääkehoitoa koskeva lainsäädäntö

- Ammattihenkilölaki 22 §: laillistettu lääkäri päättää mm. potilaan lääketieteellisestä hoidosta
- Rajattua lääkkeenmääräämisoikeutta koskevat säädökset
- Laki terveydenhuollon ammattihenkilöistä 2 §: ei estettä sille, että laillistetut, luvan saaneet ja nimikesuojatut ammattihenkilöt toimivat koulutuksensa, kokemuksensa ja ammattitaitonsa mukaisesti toistensa tehtävissä silloin, kun se on työjärjestelyjen ja terveystalvelujen tuottamisen kannalta perusteltua
- Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä 3 §: Nimikesuojatun ammattihenkilön tehtävissä voi toimia muukin henkilö, jolla on riittävä koulutus, kokemus ja ammattitaito

Työnantajan työnjohto- eli direktio-oikeus

- Työnantaja päättää siitä, miten työt organisoidaan
- Työnantaja päättää myös siitä, mitä lääkehoidon tehtäviä mikäkin ammattiryhmä tekee
- Direktio-oikeuteen liittyy myös vastuu tehdyistä päätöksistä – muun muassa siitä, että lääkehoito on potilaille ja asiakkaille turvallista
- Jokainen lääkehoitoa toteuttava sosiaali- tai terveydenhuollon ammattihenkilö kantaa kuitenkin vastuun omasta tekemisestään
  - Oikeus kieltäytyä tehtävistä, joihin ei oman harkinnan mukaan ole riittävää koulutusta ja osaamista
  - Työnantajan täydennyskoulutusvelvollisuus (Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä (817/2015) 5 §, laki terveydenhuollon ammattihenkilöistä (559/1994) 18 §)

Turvallinen lääkehoito -opas

- Ensimmäinen opas STM 2006
- Uusittu opas THL 2015
<https://www.julkari.fi/handle/10024/129969>
- Suositus, jota myös Valvira ja aluehallintovirastot suosittelevat käyttämään
- Tarkoituksena
  - yhtenäistää lääkehoidon toteuttamisen periaatteet
  - selkeyttää lääkehoidon toteuttamisen vastuunjako ja
  - määrittää vähimmäisvaatimukset, joiden tulee toteutua kaikissa lääkehoitoa toteutettavissa yksiköissä

Valviran nettisivut

- Lääkehoidon toteuttaminen
http://www.valvira.fi/terveydenhuolto/hyva-ammattiharjoittaminen/laakehoito/laakehoidon_toteuttaminen
- Joitakin erilaisia näkemyksiä, kuin Turvallinen lääkehoito – oppaassa: keskeinen ero sairaanhoitajien ja toisaalta muiden kuin terveydenhuollon ammattihenkilöiden oikeuksissa

Lääkehoitosuunnitelma

- Turvallinen lääkehoito –oppaan mukaan lääkehoitoa toteuttavissa toimintayksiköissä on laadittava kirjallinen lääkehoitosuunnitelma. Työnantaja vastaa siitä, että suunnitelma on laadittu
- Lääkehoitosuunnitelman keskeinen sisältö on lääkehoidon toiminnan kuvaus ja vastuiden määrittely. Sisällysluettelo mallina (aikaisemmassa versiossa oli myös muita malleja)
- Lääkehoidosta vastaavan lääkärin allekirjoituksellaan hyväksymä (ei pelkkä allekirjoitus, tosiasiallinen vastuu)
- Tulee vastata yksikön lääkehoitoa käytännössä
- Olennainen osa henkilökunnan perehdyttämistä
- Toimii käytännön ohjeistuksena henkilökunnalle käytännön toiminnassa

Työnantajan vastuu

- Vastuu siitä, että hoito, lääkehoito mukaan lukien, on potilaille/ asiakkaille turvallista
- Vastuu siitä, että yksikön henkilöstörakenne vastaa lääkehoidon vaativuustasoa
- Vastuu siitä, että työntekijöillä on tehtäviensä edellyttämä osaaminen (osaamisen varmistaminen)
- Vastuu siitä, että eri ammattiryhmille kuuluvat tehtävät on määritelty
- Vastuu siitä, että työntekijöillä on tarvittavat kirjalliset luvat lääkehoidon toteuttamiseen

Osaamisen varmistaminen

- Esimiehillä on oltava osaamista arvioida
  - minkälaista koulutusta ja osaamista henkilökunnalla on oltava
  - henkilökunnan osaamista
- Tarvittavan perus- ja täydennyskoulutuksen määrittely (esim. LOVE-kokonaisuus, Lääkehoidon Osaaminen Verkossa)
- Kirjalliset/suulliset kokeet (teoriaosaamisen varmistaminen)
- Näytöt (käytännön taitojen varmistaminen)
  - Näyttöjen vastaanottaja terveydenhuollon laillistettu ammattihenkilö

Lääkkeiden säilytys – hyviä käytäntöjä

- Asianmukainen lukittava tila
  - Kenellä pääsy, avainten luovuttaminen, kulunseuranta, kameravalvonta
  - Huomioitava lääkkeiden jakoon tai muuhun käsittelyyn tarkoitettu tila
- Lääkejääkaappi
  - Lukittava
  - Lämpötilan seuranta
- Huumausaineeksi luokiteltavat lääkkeet (N-lääkkeet)
  - Erillinen lukittava kaappi esim. lääkekaapin sisällä
  - Sopiva yksikön ko. lääkkeille
- Mikäli valmiiksi jaettuja annoksia on toiminnan kannalta järkevä säilyttää muualla kuin lääkehuoneessa, on huolehdittava siitä, ettei ulkopuoliset pääse käsiksi lääkkeisiin (lukittava lääkekärry tai muu lukittava tila)

Lääkevarastot sosiaalihuollon yksiköissä

- Toimintayksikkö voi tarvittaessa ylläpitää suppeaa ”akuuttilääkevarastoa” (esim. kipu-, mikrobi- ja anafylaksialääkkeitä)
- Lääkevaraston lääkkeet hankitaan joko avoapteekista tai sairaala-apteekista/lääkekeskuksesta yksikön lääkärin allekirjoittamalla lääketilauksella
- Pääsääntö on edelleen, että
  - lääkäri määrää asukkaalle henkilökohtaisella reseptillä hänen tarvitsemansa lääkkeet ja että
  - hoidossa noudatetaan ajantasaista lääkityslistaa ja hoitosuunnitelmaa

Lääkevaraston perustamisen ja ylläpitämisen edellytykset

- lääkehoitosuunnitelmassa on lueteltu lääkevaraston sisältämät lääkkeet ja kuvattu niiden käyttöön liittyvät toimintakäytännöt (vastuut, tilaus, kirjanpito, seuranta jne.)
- yksikön henkilökunnalla on toiminnan edellyttämä koulutus, osaaminen ja tarvittavat lääkeluvat

Edellytykset, jatkoa

- asukkaiden lääkäripalvelut on järjestetty kaikkina aikoina ja lääkäri vastaa aina lääkkeiden määräämisestä asukkaille
- lääketilaukset yhteiskäyttöiseen lääkevarastoon hyväksyy yksikön asukkaiden lääkehoidosta vastaava lääkäri (itsenäiset lääkärin ammatinharjoittamisoikeudet omaava lääkäri)
- lääkevarastoon sisältyvien lääkkeiden määräämisestä ja antamisesta tehdään aina merkinnät potilas-/asiakasasiakirjoihin, suullisesti saatujen ohjeiden merkitsemistapa on määriteltävä lääkehoitosuunnitelmassa
- lääkehoidon toteutumista, lääkkeiden säilytystä ja kulutusta sekä niiden käyttöön liittyviä toimintakäytäntöjä valvotaan omavalvonnallisesti systemaattisesti ja huolella

Kysymyksiä?

mervi.tiri@valvira.fi

[anna-maija.liedenpohja@valvira .fi](mailto:anna-maija.liedenpohja@valvira.fi)